

Шевченко Л.І.

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science Researcher ID: AAA-7939-2020

Scopus ID: 57214792424

ІМІДЖ: ІНТРОДУКЦІЯ ДОЛІНГВІСТИЧНОЇ СУТНОСТІ ЯВИЩА

Анотація. У статті розвинуто тезу, що інтродукцією до сучасного розуміння лінгвістичної іміджології може бути концептуальне розуміння послідовностей її практичного вияву та формування теорії. Визначено, що імідж на початковому етапі є особливою природою образного мислення і мовного представлення, що з часом формалізується в символізованих мовних одиницях, перетворюючи Хаос в Космос. На наступному етапі символізовані образні одиниці / патерни вибудовують логіку залежностей, розширюючи комунікативну ємність понятійно стійкої образної одиниці і через "точки біфуркації" виходять в іміджеве комунікативне поле.

Доведено що поняття "імідж" та "образ" втрачають повну синонімічну відповідність. Це швидше метонімічні залежності, де образна словесна форма виявляє реалізацію особливого типу мислення людини (найяскравіше в художньому стилі і його передтекстах/першотекстах – казці, міфі, фразеології).

Аргументовано, що імідж – це вияв комунікативної повноти, побудованої на можливостях трансформації образного слова (і не тільки). Іміджеві характеристики – це простір сталості, що об'єднує загальний культурний і соціальний досвід, можливість мовних інновацій, з оперттям на засвоєне, стале, але згармонізоване з реальним часом і його викликами.

Сучасна лінгвістична іміджологія інтерпретована як окрема сфера формування і поширення наративів, що інтегрують в цілісність (залежно від мети і комунікативних завдань) суспільство/-ва на основі цінностей, ідеологій, традицій. Форми і методи іміджування й антиіміджування стратегічно і тактично виявлені в комунікативному потенціалі української мови.

Ключові слова: образ, імідж, іміджологія, лінгвістична іміджологія, символ, патерн.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: style_m_k@ukr.net

Larysa I. Shevchenko

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science Researcher ID: AAA-7939-2020

Scopus ID: 57214792424

IMAGE: AN INTRODUCTION TO THE LINGUISTIC ESSENCE OF THE PHENOMENON

Abstract. *The article touches upon the problem that the introduction to the modern interpretation of linguistic imageology can be a conceptual understanding of the sequences of its practical manifestation and the formation of the theory. It is determined that the image at the initial stage is a special nature of figurative thinking and language representation, which over time is formalized in symbolized language units, transforming Chaos into Cosmos. At the next stage, symbolized figurative units / patterns build the logic of dependencies, expanding the communicative capacity of a conceptually stable figurative unit and through "bifurcation points" enter the image communicative field.*

It is proved that different meanings of "image" lose full synonymous correspondence. These are rather metonymic dependencies, where the figurative verbal form reveals the implementation of a special type of human thinking (most clearly in the artistic style and its pre-texts / original texts – fairy tales, myths, phraseology).

It is argued that image is a manifestation of communicative completeness, built on the possibilities of transformation of figurative speech (and not only). Image characteristics unite space of constancy, uniting common cultural and social experience, the possibility of linguistic innovations, based on the learned, stable, but harmonized with real time and its challenges.

Modern linguistic imageology is interpreted as a sphere of formation and dissemination of narratives that integrate into the coherence (depending on the goal and communicative tasks) of society / societies on the basis of values, ideologies, traditions. Forms and methods of imaging and anti-imaging are strategically and tactically revealed in the communicative potential of the Ukrainian language.

Keywords: *image, imageology, linguistic imageology, symbol, pattern.*

Information about the author: *Shevchenko Larysa Ivanivna – Corresponding Member of NAS of Ukraine, Doctor of Philology, Professor; Head of the Department of Stylistics and Language Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *style_m_k@ukr.net*

Сучасний дослідник, який зосереджується на питаннях аргументації щодо логіки, зародження й еволюції різних дискурсивних типів фахового знання, неодмінно зустрічається з проблемою, що її сформульовано афористично – "лабіринтова складність фактів" (за Я.Е. Голосовкером). І справді, наукові інтерпретатори у галузі дослідження культур, звичаїв і мовних форм репрезентації свідомості різних народів світу, такі класики як Е. Дюркгейм, Дж. Фрезер, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, М. Еліаде, Б. Малиновський, інші видатні вчені апелюють до першопочатків мислення *homo sapiens*, щоб пізнати формулу свідомості та новітні вектори розвитку мови.

Для лінгвіста, що уважно спостерігає за становленням у мовознавстві новітнього напрямку – лінгвістичної іміджології – зверненість до еволюційних процесів мовної свідомості не є випадковою. Роже Каюа ще в середині минулого століття аргументовано твердив, що "соціальна тканина первісних народів досить складна і збалансована, що аж ніяк не свідчить про їхню "примітивність".

Більше того, багато явищ і міфів, властивих архаїчним культурам, продовжують подиву гідним чином існувати й серед найокультуреніших верств представників західної цивілізації" [3, с. 8] Важливо для розуміння позиції французького вченого, яку поділяємо й ми, що він солідаризується з думками про неелементарність, а "феномен "примітивної" свідомості, керованої інстинктами. Більше того, покликається на Г. Лебона ("Психологія народів і мас", С. Московича ("Влада і юрба"), Е. Канетті ("Маса і влада") [3, с. 8].

Саме первісна людина перетворює Хаос на Космос, формуючи сакральне і містичну цілісність клану у формах табу. Табу первісної людини еволюціонує разом із соціальними стадіями

розвитку суспільств, щоб врешті трансформуватися у сферу законодавчу, сферу соціальних етичних норм і уявлень про красу, моду та ін. На думку дослідників, доведення полягають у тому, що людська спільнота – жива і рухлива. Адже, згідно з теоремою К. Геделя, замкнута система неминуче вироджується. Ця теза спирається на формулювання другого начала термодинаміки, в якому визначено: в замкнутій системі відбувається зростання ентропії, що призводить до обов'язкової теплової смерті.

Синергетичний погляд на фізичний закон інтерпретується в розумінні поняття нестійкого становища. В цьому низькому становищі/стані відбувається перехід системи від одного рівня до іншого. Тобто, в нелінійній зоні, якою є точка біфуркації, і зосереджуються розриви середовища і постання нового.

Проекція на ритуали відновлення світу, які набували різних форм – від діонісійських оргій і елевсинських містерій до різного роду свят і карнавалів, ми спостерігаємо у всіх без винятку культурах, починаючи з найпримітивніших. Скажімо, добре знайоме нам колядування бере початок із далеких дохристиянських часів: тоді цей ритуал допомагав народитися Сонцю й новому сонячному року [4, с. 11].

У філолога, зважаючи на численну і цікаву аргументацію історика культури Роже Каюа (до речі, дисертацією підтвердженого граматиста) виникає питання: а яким чином трансформації сутностей і смислів впливають на повне представлення явищ біфуркації в історії культури? як змінюється семантика понять, що позначають нові або модифіковані смислові символи культури? Як на мову, в її лінгвістичних інтерпретаціях, впливають процеси трансформації, що відбуваються у встановленні, точності й повноті операційної мовознавчої термінології? Йдеться, передусім, про ключові поняття "образ" – "імідж" в інноваційній дослідницькій сфері.

Трактування поняття "імідж" багатьма сучасними дослідниками використовується паралельно до семантики поняття "образ". Більше того, непоодинокими є намагання зупинити експансію категорії "імідж" в українській мові з аргументацією переважно боротьби з немотивованими

запозиченнями інномовних слів. У простій, здавалось би, диспозиції понять "імідж" / "образ" приховане насправді суттєве розрізнення історії становлення категорій, що позначають різні вектори мисленнєвої діяльності людини і мовних форм репрезентації думки.

Якщо звернутися до сутностей названих понять і роз'яснень щодо семантичного обсягу названих категорій як у реконструкції людського мислення, так і в подальшому науковому аналізі, найбільш ефективним видається генетичний метод. Спостереження за мовними формами мислення людей, що перебували на різних етапах цивілізаційного розвитку, і реконструкція мовних рівнів інтелектуальної діяльності людини з метою доказовості різноаспектних філософських теорій еволюції, дозволяють твердити про образний тип мислення і його мовні форми як про вищий, порівняно з простою номінацією, тип пізнання і маркування буттєвості. Образ (образні номінації, образний тип мислення) – це не лише виділення сутностей безміру природи і первісних соціальних відношень, але і їх чуттєве сприйняття, естетизація – діалектика якої визначає homo sapiens. Зауважимо, поняття естетики як галузі знання (від гр. *aisthetikos* – той, що має відношення до чуттєвого сприйняття) базується на розумінні природи, сутностей розвитку та функціонування естетичного у природі, суспільстві і формах естетичної свідомості, до яких відносимо: почуття, сприйняття, смаки, оцінки, ідеали та інші рефлексії генетично властиві або набуті в історії соціального становлення людини.

І хоча термін естетика в науці пов'язують із німецьким філософом-раціоналістом Олександром Баумгарденом і досить пізнім осмисленням (1750 р.), проте дослідники естетики аналізують рефлексію як категорію виміру когніцій людини в набагато раніші періоди - рабовласництва в Єгипті, Вавілоні, Індії, Китаї. Доказова база найдавніших форм фольклору, світової міфології, казкарства та інших форм культури свідчить вочевидь про естетизм як природню властивість людини вже на початках усвідомлення себе у світі.

Традиційна естетизація будується на образах. Метафоричні асоціативні ряди, порівняння, синтаксичні паралелі, метаномічні стегнення смислу/фрази, перифрастичні номінації, рівно як і увесь безмір вироблених культурою стильових прийомів творення і трансформації художніх форм – усе це естетизована людиною побудова образу, чуттєвої форми моделювання світу. Логічно, що саме образне сприйняття є основою естетики, а образ як термінологічне поняття міждисциплінарним терміном гуманітарних наук.

Дещо інша, ніж образ, понятійність і семантика властиві слову імідж, пов'язаному з пізнішою грецькою традицією (гр. **εἰκόνα**). У філології поняття іміджу, як уже зауважувалося, функціонує перш за все як естетизована форма слова у власне літературознавчому аналізі, а також синкретичних дослідженнях із історії культури та її спектральних складників – міфології, теорії символізму, історії та теорії казки.

Чи змінюється в названих наукових сферах понятійний потенціал іміджу, якщо звернутися до семантики слова з погляду поняттєвої ретроспекції? Вочевидь так. Іншими, відмінними в часі, просторі та історико-культурних обставинах є суспільства, їх характерологічні риси і сформовані іміджі, пов'язані не тільки з патернами сталих образів, але і з індивідуальним мислетворенням, ідіостилістикою, як домінантними рисами розвинених мов. Повнота і перспектива художньої думки і є виходом за традицію, тим проривом у ланцюгу сталості, який дозволяє іміджу не тільки виструнчити і впорядкувати Хаос логікою Космосу, але і знайти життєдайні джерела для запліднення нових творчих знань, креативними образами – символами.

Чи зникло поняття іміджу в нових обставинах і можливостях словесної естетизації думки? Вочевидь, ми спостерігаємо новий етап інтелектуалізації слова, розвитку можливостей його семантики і граматики, співмірних із буттям людини. Поняття іміджу розширюється з часом як планетарний вибух, залишаючи дієвими закони природи і проєктуючи їх на нове коло

символізованих словесних образів – набутих в історичній пам'яті чи представлених як когнітивна реакція на світ.

Зауважимо до слова, що коли Роже Каюа у фактологічному доведенні теорії сакрального **чистому** і **нечистому**, зокрема надає поняттям категоріального значення, аргументуючи сакральність в образному мисленні та наголошуючи на її релігійній полярності (контрасті абсолютизованих істин, додали б ми), йдеться не про етичний антагонізм, а про розвиток уявлень про світ. Справді, етичний антагонізм спирається на побудовану на логічних засадах інтерпретацію істини, її тлумачення з погляду соціального чи морального взірця, тобто досвіду буттєвості: **чистий** = *правильний, чесний, порядний, безхитрісний, правдивий, нелукавий, послідовний та ін.*; **нечистий** = *неправильний, грішний, непорядний, нечесний, лукавий, неправдивий, непослідовний, зрадливий та ін.*

Часовий вектор досвіду, формалізований у слові, антагоністичний не до сакрального, а до профанного. Тому що світ сакрального, духовного, творчого, символізованих патернів культури і свідомості – цей світ енергії, абсолютизованих інтенцій сили і можливостей творення нового. Профанний – світ даності, простих номінацій, доіміжевої конкретики.

"Майже не існує релігійної системи ... де категорії чистого і нечистого не відігравали б визначальної ролі. Мірою того, як різні аспекти колективного життя диференціюються й конститууються у відносно автономні сфери ... видно, як слова **чистий** і **нечистий** набувають нових значень, точніших, ніж їх первісний сенс, але через це ж саме, значно бідніших" [3, с. 51].

Чи може бути доброю або злою сила, яка насправді залежить від наміру? Від керованої політичними чи соціальними установками на певний/ запрограмований ефект позиції? Від маніпулятивних формулювань думки? Від обставин, що обмежують інформацію або спростовують її? На ці та інші численні запитання відповідь дає розуміння іміджу, що формується набагато пізніше – у сфері синкретичної за предметністю іміджелогії, де лінгвістика є домінантною в аналізі комунікативних явищ та реального впливу на соціум. А з погляду

.....

мовознавства – окремою сферою пізнання можливостей, структури, запрограмованого функціонування мовних одиниць із метою моделювання новоствореного іміджу / антиіміджу.

За лояльного ставлення до метафоричності сучасної гуманітарної термінології, модерний етап іміджології можна пов'язати зі грою – гра зі словом, що виконує запрограмовану роль у змодельованому комунікативному спектаклі: Саме так, достатньо просто і прямо визначають характер іміджевих трансформацій зі словом політтехнологи. Іміджеологи розгортають і деталізують словесну гру в аналіз різних стратегій, технологій, і прийомів іміджування з погляду впливу, ефективності і навіть зміни соціальної свідомості як наслідку іміджування. Йдеться, зрозуміло, про комплекс засобів впливу. Не лише словесних, але і зорових, слухових, тактильних, асоціативних перегуків між індивідуальним і соціальним досвідом, психологічним типом особистості та рефлексією на світ індивіда, інших контекстних (і не лише) інструментів впливу.

Мовні засоби іміджевого моделювання, на нашу думку, є найефективнішими і здатними вплинути навіть на формування мовної картини світу не тільки окремого індивіда, але і соціальної групи, країни і більше – наддержавних утворень, об'єднаних спільною ідеологією, цінностями, історичною пам'яттю або перспективами побудови майбутнього. Як це відбувається сьогодні – в період гостроти українсько-російської війни і домінування іміджевих характеристик України в її *визвольних, справедливих, незламних, гордих* інтенцях і супротивника з *хижими, жорстокими, нелюдськими діями й наративами*, про що засвідчили численні розвідки науковців із можливими загальними покликаннями на лінгвістичну іміджологію періоду війни.

Вочевидь, проникливі дослідники формулюють передусім загальні категорії свідомості в динамічній історії людства, форми цивілізаційного зростання (хоча війни також відносять до причин зміни порядку) не засновані на антиіміджі, маніпуляціях і грі зі словом з метою деструкції людини: "Немає цивілізації без гри – без чесної гри, без свідомо встановленої і

вільно дотриманої угоди, не існує культури там, де не хочуть або не вміють чесно вигравати і програвати, без потайних думок, із самовладнанням у час перемоги й без злопам'ятства у час поразки: "як добрий гравець". Нарешті, немає моральності, взаємної довіри, поваги до іншого, що служать умовами будь-якої плідної справи, Коли, крім вигоди індивіда чи групи, не існує сакральних заповідей, які ніхто не насмілюється заперечувати, задля збереження яких кожен вважає гідним пожертвувати власним життям, інакше піддається ризику саме існування спільноти, до якої він входить" [3, с. 209].

Таким чином, інтродукцією до сучасного розуміння лінгвістичної іміджології може бути концептуальне розуміння послідовностей її практичного вияву та формування теорії. Початкового етапу – як особлива природа образного мислення і мовного представлення, що з часом формалізується в символізованих мовних одиницях, перетворюючи Хаос в Космос. Наступний етап – символізовані образні одиниці / патерни вибудовують логіку залежностей, розширюючи комунікативну ємність понятійно стійкої образної одиниці і через "точки біфуркації" виходять в іміджеве комунікативне поле. Імідж і образ втрачають повну синонімічну відповідність. Це швидше метонімічні залежності, де образна словесна форма виявляє реалізацію особливого типу мислення людини (найяскравіше в художньому стилі і його передтекстах/першотекстах – казці, міфі, фразеології). Імідж – це вияв комунікативної повноти, побудованої на можливостях трансформації образного слова (і не тільки). Іміджеві характеристики – це простір сталості, що об'єднує загальний культурний і соціальний досвід, можливість мовних інновацій, з оперттям на засвоєне, стале, але згармонізоване з реальним часом і його викликами.

Врешті сучасна лінгвістична іміджологія – окрема сфера формування і поширення наративів, що інтегрують в цілісність (залежно від мети і комунікативних завдань) суспільство/-ва на основі цінностей, ідеологій, традицій. Форми і методи іміджування й антиіміджування стратегічно і тактично виявлені

в комунікативному потенціалі української мови. І це потребує серйозної уваги до проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леві-Строс К. Первісне мислення. Київ: Український центр духовної культури, 2000. 324 с.
2. Леві-Строс К. Структурна антропологія. Київ: Основи, 2000. 387 с.
3. Роже Каюа. Людина та сакральне. Пер. з фр. Київ: Ваклер, 2003. 256 с.
4. Удовик С. Передмова від видавця. Роже Каюа. Людина та сакральне. Київ: Ваклер, 2003.

REFERENCES

1. Levi-Strauss K. (2000). *Primitive thinking* [Pervisne myslennia]. Kyiv: Ukrainskyi tsentr dukhovnoi kultury. 324 p. [in Ukrainian].
2. Levi-Strauss K. (2000). *Structural anthropology* [Strukturna antropolohiia]. Kyiv: Osnovy. 387 p. [in Ukrainian].
3. Rozhe Kayua (2003). *The human and the sacred* [Liudyna ta sakralne]. Kyiv: Vakler. 256 p. [in Ukrainian].
4. Udovik S. (2003). *Foreword from the publisher* [Peredmovia vid vydavtsia]. Kyiv: Vakler. 256 p. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 08.04.2026

Дата затвердження редакцією – 20.04.2026

Ця публікація ліцензована на умовах Creative Commons Attribution 4.0 International License